

Criteris formals per a la presentació escrita del treball de fi de grau als graus de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona

Les normes reguladores del treball de fi de grau a la Universitat de Barcelona (Consell de Govern de la Universitat de Barcelona, de 7 de juny de 2011), la Normativa sobre el treball de fi de grau als ensenyaments de la Facultat de Dret (text refós Comissió Acadèmica plenària de la Facultat de Dret, de 20 de maig de 2014, modificat el 2 de març de 2015) i el Protocol acadèmic i docent dels graus de la Facultat de Dret (última revisió per Comissió Acadèmica de la Facultat de Dret, de 12 de juny de 2014), fixen els elements i els procediments generals que han d'acomplir els treballs de fi de grau, des de l'orientació general fins a la gestió de l'oferta docent i l'avaluació. Així mateix, la Comissió Acadèmica de 2 de març de 2015 va aprovar rúbriques orientatives per a l'avaluació dels TFG i TFM dels títols de la Facultat de Dret.

Aquests criteris formals tenen l'objectiu d'orientar els estudiants i alhora donar unes pautes al professorat responsable de la direcció, la tutoria i l'avaluació dels treballs. Per bé que es tracta de criteris formals, és comunament acceptat que la presentació d'un treball acadèmic com el TFG també ha de respondre, més enllà dels continguts substancials, a uns criteris de realització que facilitin la comunicació i la comprensió de l'obra, així com el seu reconeixement científic.

En la mesura que el TFG culmina el cicle acadèmic d'un grau, per coherència ha de seguir els mateixos criteris formals emprats pels estudiants al llarg de tot el cicle formatiu, des del grau fins al màster. Aquests criteris ens remetent als criteris formals per als treballs acadèmics establerts a l'assignatura Tècniques de Treball i Comunicació (dels graus de Dret, Criminologia, Relacions Laborals i Gestió i Administració Pública) i Instrumentari (del grau de Ciències Polítiques i de l'Administració), els quals parteixen dels establerts per la Universitat de Barcelona¹ i tenen en compte les diferents tradicions acadèmiques que conviuen als graus i màsters de la Facultat de Dret.

¹ <http://www.ub.es/criteris-cub/>

SUMARI:

1.- Les parts del treball	3
1.1. La portada	
1.2. La citació inicial	
1.3. El sumari	
1.4. La introducció	
1.5. El cos del treball	
1.6. Les conclusions	
1.7. Les fonts i la bibliografia final	
1.8. Els annexos	
2.- Les normes de presentació escrita	9
2.1. Extensió del TFG	
2.2. Els aspectes purament formals de l'escrit	
2.1.1. Mida i tipus de lletra (estil de la font)	
2.1.2. Interlineat	
2.1.3. Marges i altres elements de l'edició d'un text	
2.1.4. Lliurament del treball	
2.1.5. Exemple per a aquest apartat	
3.- Els criteris de citació bibliogràfica i de citació de les fonts jurídiques	12
3.1. Criteris de citació generals	
3.1.1. Sistema continental	
3.1.2. Sistema anglosaxó	
3.1.3. Normes APA	
3.2. Llistes de referències o bibliografies	
3.3. La citació de les fonts jurídiques en l'àmbit autonòmic, estatal i internacional	
4.- Bibliografia	17

1. LES PARTS DEL TREBALL

1.1. La portada

La portada d'un TFG ha de contenir totes les dades que l'identifiquen, i necessàriament la informació següent:

- Títol complet de l'obra
- Nom i cognoms de l'autor del treball
- NIUB de l'autor
- Nom de l'assignatura (TFG)
- Àrea temàtica i sigles identificadores de la línia
- Tutor del treball
- Curs o any i semestre en què es presenta

S'hi han d'evitar les presentacions gràfiques ampul·loses i amb imatges.

Alguns exemples podrien ser:

1.2. Citació inicial

No cal posar cap citació inicial, però si es fa ha d'estar molt ben escollida, ha de ser curta i adient al TFG. No ha d'ocupar més d'una quarta part de la pàgina.

Exemple de disseny de pàgina amb citació:

No és admissible en un treball final de grau (com sí que ho seria en una tesi doctoral) una **dedicatòria**, ja que el TFG és un examen.

1.3. El sumari

El sumari, que no és l'índex, ha de contenir **tots els apartats** de què consta el TFG, Hi han de figurar tots els grans apartats i els subapartats, en quatre nivells com a màxim, amb la paginació corresponent. No és recomanable barrejar números i lletres a la numeració dels apartats, per exemple:

No és recomanable: 1.A.1, 1.1.a...; és millor: 1.1.1., 1.1.2...

L'organització del sumari ha de ser **homogènia**, cada nivell ha de seguir la mateixa estructura i ha de tenir una extensió equilibrada. El sumari ha de ser al principi de l'obra, després de la portada (o, si n'hi ha, després de la citació inicial, que ocupa una pàgina i s'escriu a la banda dreta superior).

Exemples d'un sumari:

INTRODUCCIÓ	1
1. L'APRENENTATGE A LA UNIVERSITAT	3
1.1. Les classes	4
1.1.1. Assistència i participació	7
1.1.2. Tipus de classes: sistemes d'aprofitament	10
1.1.3. Els seminaris	12
1.1.4. Els apunts	13
1.2. La lectura	17
1.2.1. Els llibres com a instruments de cultura	18
1.2.2. Manuals, monografies, articles de revistes i altres gèneres	20
1.2.3. Tipus i tècniques de lectura	23
1.2.4. Organització de la lectura: tècniques de síntesi i d'anàlisi	27
1.3. El treball d'equip	30
1.3.1. Creació del grup de treball i fixació inicial de temes i de calendari	32
1.3.2. Distribució de la feina	34
1.3.3. Lectures individuals i organització del discurs propi	36
1.3.4. Socialització del treball i discussió col·lectiva	37
2. LA GESTIÓ DEL TEMPS EN ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS	39
2.1. La importància de la planificació	40
2.1.1. Anàlisi de l'ús del temps	41
2.1.2. Planificació a curt i a llarg termini	42
2.2. Instruments de suport a la planificació	43
2.3. Cronograma	45
2.4. Instruments o eines digitals	47
3. LES PROVES D'AVALUACIÓ	50
3.1. L'avaluació continuada i l'avaluació única	53
3.2. La prova oral	60
3.3. La prova escrita	62
3.3.1. El test	64
3.3.2. Les preguntes curtes	65
3.3.3. El tema	68
3.3.4. El cas pràctic	70
3.3.5. Altres tipus de proves escrites	73
CONCLUSIONS	75
BIBLIOGRAFIA	80

ANNEXOS DOCUMENTALS	90
Annex 1: Propostes de format d'examen	90
Annex 2: Quadres de gestió del temps	95

1.4. La introducció

La introducció ha de constar de dues parts ben diferenciades, amb un contingut determinat i ben delimitat:

- *Part personal*: Motius personals, si n'hi ha, pels quals s'ha escollit el tema i altres consideracions que hi pugui haver d'àmbit personal. No s'ha d'oblidar, tot i això, que el TFG és un text de l'àmbit formal i científic.
- *Part científica*:
 - **Hipòtesi, problema, objecte d'estudi o àmbit nou del coneixement** que es pretenen plantejar, resoldre o estudiar. Aquest és un dels punts més importants del treball i és imprescindible explicar-lo molt bé i centrar bé les qüestions.
 - **Marc conceptual** o estat de la qüestió: Teories, escoles o autors dels quals es parteix per plantejar altres teories.
 - **Metodologia**: Tipus de metodologia científica que s'emprarà o combinació de metodologies².

² Principals tipus de **metodologies** de recerca:

Recerca bàsica, pura o fonamental: És la que contribueix a l'ampliació del coneixement científic, ja que crea o modifica les teories existents, a partir de qüestionar-les o qüestionar-ne els principis.

Recerca aplicada: És la que fa servir els coneixements assolits per la ciència per aplicar-los a la realitat.

Recerca descriptiva: És la que, a través de l'observació de la realitat, estableix normes, principis i teories en fer-ne abstracció. No pretén fer una simple anàlisi de dades, sinó, a partir de les generalitzacions, fer una predicció de resultats.

Recerca analítica: És la que, per mitjà de la comparació de variables entre grups d'estudi i de control, aconsegueix provar o invalidar una hipòtesi determinada.

Recerca de camp: És un tipus d'investigació aplicada que pretén comprendre o resoldre una situació, necessitat o problema en un context concret.

Recerca quantitativa: És la que valora les dades d'estudi de manera numèrica, normalment emprant les eines de la ciència estadística. S'ha de tenir en compte, però, que no tots els problemes tenen una possible representació numèrica amb valor científic.

Recerca qualitativa: És la que pretén explicar els motius dels diferents aspectes d'un comportament o situació a partir de plantejar-se i buscar el perquè, el quin, el com, el quan i l'on de determinada situació. És el mètode més emprat a les ciències socials.

Recerca projectiva (o projecte factible): És la que, a través de l'elaboració d'una proposta o model per solucionar un problema, tracta de respondre a les preguntes sobre els successos hipotètics del futur a partir dels fets del passat o de les dades actuals.

Recerca històrica: És la que estudia qualsevol fenomen o tema a través de l'experiència passada, i serveix per a qualsevol disciplina científica. L'investigador treballa amb fonts primàries (proves disponibles directes dels fets que pot examinar en l'actualitat) i secundàries (les que li proporcionen informació dels fets a través de tercers, persones que no hi han participat directament).

Una errada habitual és confondre les fonts amb la metodologia, i dir per exemple que «com a metodologia s'han consultat llibres de la biblioteca i revistes de l'hemeroteca»

- **Tipus de treball:** No és el mateix la metodologia (la manera d'investigar) que el tipus de treball (que està determinat o bé pels objectius que es pretenen assolir³ o bé per la manera de fer la recerca en funció del tipus d'hipòtesi que s'ha plantejat⁴); i aquests aspectes també s'han de mencionar.
- **Delimitació del tema:** S'han de delimitar clarament els aspectes que es treballaran i, per tant, què quedarà fora del treball, i també l'espai i el moment en què se centrarà la recerca (el marc espaciotemporal). Si no es fa aquesta delimitació es podria qüestionar per què no es tracten en el treball d'altres aspectes que no s'hi han considerat.

1.5. El cos del treball

Els treballs de recerca han de tenir una bona **estructuració** i, tal com ha quedat establert a l'apartat sobre el sumari, el treball ha d'estar organitzat internament en parts, capítols, títols, subtítols, etc., en la proporció adequada i sense fragmentar-ne excessivament el cos ni incloure-hi massa nivells (és comunament admès que una estructura amb tres o quatre nivells és l'adequada en la majoria de casos).

És important que la **titulació** de cada apartat indiqui clarament al lector en quin punt es troba a cada moment. Els paràgrafs no han de ser ni massa curts ni excessivament llargs. Es tracta, en tot moment, de fer còmoda i entenedora la lectura. El text ha d'estar ben redactat i puntuat, com és exigible a un graduat per la Universitat de Barcelona.

³ **Tipus de treballs** de recerca segons els **objectius**:

Treball bibliogràfic o de documentació: És el treball més habitual dels investigadors novells. Consisteix en la recopilació, l'abstracció, l'exposició i la sistematització del que diuen altres autors sobre un tema determinat, informació que es pot trobar en llibres, articles de revistes científiques i webs especialitzades.

Treball de redescobrimet: És aquell en què l'objecte d'estudi és un tema ja investigat i amb resultats reconeguts, al qual es dona un enfocament nou. Pot ser un:

treball de recreació: en què es dona una nova visió d'un tema ja conegut;

treball de simulació: en què es fa l'aplicació pràctica d'un procés o procediment conegut;

treball de reubicació: en què es repeteix un procés o treball de recerca ja fet i s'adapta a noves circumstàncies, llocs o tècniques; o bé en què es transporta allò que és més general a allò més concret.

Treball de descobrimet: És el treball que fa autèntiques aportacions significatives al coneixement científic, o que afegeix o amplia aspectes nous o poc coneguts d'un tema.

⁴ **Maneres de fer recerca** en funció del **problema** a resoldre o del tipus **d'hipòtesi** plantejada:

Observació: Se segueixen i estudien determinats processos que succeeixen a la naturalesa sense intervenir-hi ni manipular-ne les possibles variables.

Experimentació: S'intenten controlar les possibles variables o factors del procés que s'estudia.

Raonament (o analític): A partir d'uns fets, o d'uns materials determinats, es busquen les diverses solucions possibles, entre les quals la millor per ser aplicada en una situació o un entorn concrets.

Exegesi: A través del mètode hermenèutic o d'interpretació dels textos, o de fets concrets, es poden trobar les pautes de comportament previsibles per a una situació determinada, previsible o futura.

Comparatiu: S'estudia un mateix fet o institució en dos entorns diferents, locals o temporals, i es posen en relació per trobar-hi similituds i diferències.

Sincrònic o diacrònic: En funció de si l'estudi del fet o institució es fa en un sol espai temporal concret (sincrònic) o al llarg d'una etapa determinada (diacrònic).

Quantitatiu o qualitatiu: Depenent de si es busquen resultats quantificables o no.

El cos del treball necessàriament ha de tenir **notes a peu de pàgina** de diferents tipus (referències bibliogràfiques de les citacions, si fem el sistema continental⁵; ampliacions o acotacions de l'explicació; interrelacions entre les diferents parts del text, etc.).

S'ha de ser molt curós amb les **citacions**⁶, ja que moltes tipologies de TFG en ciències socials i jurídiques es basen en la recopilació i l'organització del que la doctrina científica ha dit sobre una determinada matèria. Per tant, s'ha de citar sempre l'autoria de les afirmacions i també, a l'hora de treballar les fonts primàries d'allò que estudiem (normes, sentències, documents històrics, dades, sèries estadístiques, informes, etc.), s'han d'identificar i citar amb claredat.

En resum, sempre que expressem en un treball una idea que no és nostra hem de indicar-ne clarament l'autoria, perquè si no és així cometem **plagi**. Quan es fan servir les paraules d'una altra persona per expressar una idea han d'anar entre cometes i amb la indicació de l'autoria. I això mateix s'ha de fer amb qualsevol tipus d'informació que no sigui pròpia, com ara imatges, gràfics, etc., que han de tenir un peu en què s'indiqui la font o l'autoria segons el sistema de citació triat. Aquest fet comporta que els treballs de recerca estiguin plens de citacions i referències bibliogràfiques, la qual cosa no només és normal sinó que és la correcta.

1.6. Les conclusions

Molts tipus de TFG, com el treball de recerca, es tanquen amb unes **conclusions**, fins i tot si la recerca ha estat purament analítica o descriptiva. És imprescindible que hi hagi coherència i alineament entre la introducció, la hipòtesi, el cos del treball i les conclusions.

A les ciències socials i jurídiques és habitual **numerar internament** les conclusions en números romans.

En arribar al final de la recerca és el moment de valorar si s'han pogut contestar les preguntes que es formulaven al començament, o si la hipòtesi de la qual es partia ha resultat ser veritable o falsa, i per a això s'ha de seguir un **determinat esquema**:

1. Es fa un **resum sintètic** de la recerca, en què s'exposa el camí recorregut i els resultats als quals es volia arribar en començar-lo.
2. Es valoren **quins** resultats han estat **assolits** a partir de cadascuna de les intencions inicials plantejades en el treball. En aquesta part és normal que hi hagi diversos punts.

No es tracta de fer un resum dels apartats del treball, sinó de fer un pas més, és a dir, després de l'explicació del tema al llarg del treball, aquí exposarem el resultat al qual hem arribat gràcies a la feina feta.

3. S'exposen les qüestions que han quedat **pendents**: dubtes, incerteses, temes no que no s'han tractat, etc.

⁵ Aquest sistema de citació s'explicarà en l'apartat 3 d'aquest document.

⁶ Més endavant es parlarà dels criteris de citació.

4. S'ha d'expressar de manera clara si s'ha **validat o no la hipòtesi principal**. S'ha de recordar aquí que és tan vàlid científicament un treball de recerca que confirma la hipòtesi inicial com el que la refuta.

Hem dit que totes les conclusions han d'estar numerades en romans. S'han de fer tots els apartats, amb números romans, que calgui per explicar els quatre passos que acabem de comentar. Si bé no és imprescindible que cada apartat es redacti en un sol paràgraf, sí que és millor si això és possible.

S'ha de ser especialment **rigorós i acurat en la redacció** de les conclusions, molt més inclús que al llarg del treball, perquè les conclusions han de ser breus, sintètiques i molt precises.

1.7. Fonts i bibliografia final

Al final del treball hi ha d'haver, estructurada correctament, la **relació de les fonts i la bibliografia** (tant la bibliografia convencional com la bibliografia web), que es pot identificar o coincidir amb el conjunt de les fonts i els recursos emprats al llarg de l'execució.

La relació bibliogràfica ha d'estar ordenada en una llista única i per **ordre alfabètic**, o bé dels cognoms de l'autor en el cas de la bibliografia, o bé de l'entitat que representa el web en el cas de la bibliografia web que no tingui un autor determinat. La tendència de citar la bibliografia en dues parts diferenciades, la convencional i després la web, ja no és vàlida avui en dia.

Si cal, perquè hi ha un interès específic, es pot fer una **llista legislativa** separada de la bibliografia, i/o una altra de **jurisprudencial**. Quan se cita legislació, és habitual ordenar-la per rang legislatiu (de major a menor), i dins de cada nivell per ordre cronològic. En el cas de la jurisprudència es proposa o bé una ordenació cronològica pura o bé una agrupació pel rang dels òrgans que l'han emès i, a igualtat de rang, per ordre cronològic.

S'ha d'anar en compte a l'hora d'introduir a la bibliografia aquest tipus de llistes, i fer-ho només quan realment calgui. No s'ha de fer una llista de fonts primàries massa evidents, o d'aquelles que tothom, en principi, conegui o hagi de conèixer. Per exemple, no s'ha de fer una llista normativa per citar el Tractat de Roma, la Constitució espanyola, el Codi civil o un parell de lleis orgàniques; ni fer-ne una de jurisprudencial per citar cinc sentències. La idea és fer-les només quan siguin útils al lector; per exemple, seria adient fer-ne quan s'ha fet un recull ampli de normes que té un valor científic, o bé perquè són normes poc conegudes que, un cop juntes, ajuden el lector a sistematitzar, per citar alguns casos. Si no és així, n'hi ha prou amb la nota a peu de pàgina.

Tant la bibliografia com les fonts s'han de citar seguint els **criteris tècnics de citació** establerts a la UB⁷, que varien en funció de les disciplines científiques. Es pot emprar el criteri que es vulgui (en ciències socials, o bé el continental o bé el Harvard), però s'ha de mantenir en tot el treball i citar sempre de la mateixa manera.

⁷ [Vegeu l'apartat 3](#), específic sobre criteris de citació formal.

1.8. Annexos

Els treballs poden contenir annexos o conjunts de materials, situats al final del treball, que no acostumen a formar part de la producció de l'autor, sinó que recullen **algunes de les fonts** que s'han utilitzat, quan aquestes són de difícil consulta per al lector o quan no són fàcilment a l'abast.

Sempre s'ha de poder distingir clarament, en un annex, allò que és propi de l'autor d'allò que li és extern; en aquest darrer cas el text ha d'anar acompanyat de la referència exacta de la procedència. S'ha de fer una llista dels annexos en el sumari general de l'obra.

2. NORMES DE PRESENTACIÓ ESCRITA

2.1. Extensió del TFG

Amb caràcter general, tret que el tutor del treball en justifiqui un criteri diferent, l'extensió del TFG —seguint els criteris de mida que es comentaran a continuació i sense comptar apèndixs o annexos— serà la següent:

- Treball de recerca: 35-50 pàgines (i fins a 75 pàg. en TFG de 12 crèdits)
- Dictamen: 20-40 pàgines
- Simulació: 10-30 pàgines
- Informe criminològic: 10-20 pàgines

2.2. Els aspectes formals de l'escrit

2.1.1. Mida i tipus de lletra (estil de la font)

Per a la **portada** hi ha llibertat de tipografia i mida, sempre seguint les indicacions que ja s'han donat per a la portada.

Per al **cos del treball** el tipus de lletra ha de ser **arial** o **times new roman**, amb la mida o cos d'11 o 12.

Per als **títols** s'ha de fer servir el mateix tipus de lletra, i la mida ha de ser entre la mateixa i dos punts més que la del cos del treball. S'hi pot fer servir la negreta i la cursiva però mai el subratllat. Un títol no va mai amb punt final, i tots els números del títol han de dur un punt al darrere.

Exemple: 5.1.4. Títol sense punt final

Per als **exemples** o per a les **citacions de paràgrafs sencers**: el mateix tipus de lletra del cos del treball amb dos punts menys.

Per a les **notes a peu de pàgina**: el mateix tipus de lletra del cos del treball amb dos punts menys.

2.1.2. Interlineat

Per al cos del treball s'ha de fer servir un interlineat d'1,15 o 1,5.

Per als exemples o per a les citacions de paràgrafs llargs que van en lletra més petita s'ha de fer servir un interlineat d'1 o senzill.

Per a les notes a peu de pàgina també s'ha de fer servir l'interlineat 1 o senzill.

2.1.3. Marges i altres elements de l'edició d'un text

Marges superior, inferior i laterals: entre 2,5 i 3 cm.

Els marges han d'estar justificats a la dreta i a l'esquerra.

Espais entre paràgrafs: Sempre hi ha d'haver un espai interlineal entre paràgrafs. La recomanació és que l'espaiat posterior de cada paràgraf sigui d'entre 6 i 12 punts o automàtic.

Encapçalaments: No és necessari, però si es vol es pot posar el títol del treball i/o el nom de l'autor.

Numeració de pàgines: Les pàgines han d'estar numerades, sense grafismes i a la part inferior de la pàgina. Es recomana la mateixa tipologia i mida del cos del treball.

Ús de negretes: Es pot remarcar amb negreta la paraula clau de cada paràgraf o de cada apartat.

Ús de cursives: S'usa la cursiva sempre que s'empra una llengua diferent d'aquella en què està escrit el treball. Normalment les citacions (incloses les de normativa), van o bé entre cometes o bé en cursiva.

Cometes: Les citacions textuais han d'anar entre «cometes baixes» o "cometes" (no s'han d'emprar <<els símbols de menor i major dos cops>>).

Si s'elimina un fragment de la citació, dintre de les cometes s'ha de fer servir l'indicador (...).

Si s'afegeix o es modifica un fragment de la citació, dintre de les cometes s'ha de fer servir l'indicador [nova paraula].

2.1.4. Lliurament del treball

En els graus en què es demani lliurar exemplars en paper del TFG, les còpies impreses s'han de presentar només engrapades, sense cobertes de plàstic ni espirals. En tots els graus, els TFG s'han de dipositar en format pdf al campus virtual específic de TFG de l'ensenyament.

2.1.5. Exemple de les qüestions tractades en aquest apartat

1. EXEMPLE DE TÍTOL DE PRIMER NIVELL (MAJÚSCULES + ARIAL 14 + NEGRETA)

1.1. Exemple de títol de segon nivell (arial 14 + negreta)

1.1.1. Exemple de títol de tercer nivell (arial 12 + negreta + 1 tabulat)

1.1.1.1. Exemple de títol de quart nivell (arial 12 + cursiva + 2 tabulats)

En l'exemple es pot observar que es fa servir la lletra arial 12 quan es tracta del nivell del cos del treball. S'ha emprat un sagnat a la primera línia, que sempre ajuda en la claredat de l'ordenació, i es fa servir un interlineat d'1,5 amb 12 punts d'espai posterior a cada paràgraf. «Si es vol citar una afirmació que no és pròpia i se'n vol suprimir (...) una part que interessa o [afegir] alguna paraula que no era a l'original, es farà d'aquesta manera»⁸. A més, si es vol posar un exemple o citar un paràgraf o un article llarg, es farà de la manera següent:

Reduirem l'interlineat a 1, disminuïrem la mida de la tipografia dos punts, en aquest cas a arial 1, i suprimirem l'espai posterior del paràgraf perquè quedi més junt (el deixarem a 0). Sagnarem tot el fragment (per exemple a 2,5 perquè es vegi que està fet expressament). Després del text diferenciat, tornarem a la tipologia anterior, començant per l'espai posterior al paràgraf.

A partir d'aquí ja es pot continuar el treball amb el mateix criteri que abans de la citació del paràgraf, i vigilar que realment torni a ser el d'abans.

El Word té una opció (estils) que pot programar automàticament això que acabem d'explicar: per al cos del treball s'aplica l'opció "normal", per als títols de cada nivell "títol 1", "títol 2", "títol 3" i "títol 4", i per a la lletra més petita l'opció "èmfasi". Si quan es comença el treball es clica, amb el botó dret, al damunt de cada estil, i es modifica de la manera que es vulgui, no caldrà que cada vegada es comprovi com s'ha de fer perquè ja estarà programat.

Fer-ho automàticament té l'avantatge que en qualsevol moment es pot anar a "Referències"/Taula de contingut", i el Word crea el sumari allà on sigui el cursor amb les pàgines ajustades, i es pot actualitzar en qualsevol moment.

⁸ Sempre s'ha d'indicar, a peu de pàgina, l'autor de la frase o el fragment citat, amb la mateixa tipografia del cos del treball però a dos punts menys, en aquest cas, arial 10. A les notes a peu de pàgina s'ha d'anar amb compte amb la justificació dels marges i el tipus de lletra, perquè a cada nova nota se solen desconfigurar. És aconsellable fer un "seleccionar-ho tot" al final per assegurar la configuració.

3. CRITERIS DE CITACIÓ BIBLIOGRÀFICA

3.1. Criteris de citació generals

S'accepten els estils de citació de diferents tradicions científiques⁹:

- estil continental
- estil anglosaxó o Harvard
- normes APA (*American Psychological Association*)

Al grau de Criminologia s'usa la normativa APA. En el de Ciències Polítiques i de l'Administració s'usa l'estil anglosaxó o Harvard. En els graus de Dret, Relacions Laborals i Gestió i Administració Pública s'usen tant el sistema continental com l'anglosaxó. En qualsevol cas el sistema emprat ha de ser coherent i homogeni en tot el treball. Per als estils de citació continental i anglosaxó, s'utilitzaran els criteris de citació i de referència bibliogràfica establerts per la Universitat de Barcelona (<http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=269>).

3.1.1. Sistema continental

El sistema continental¹⁰ és el model de citació-nota, en el qual cada citació va acompanyada d'una nota a peu de pàgina. La nota dona la referència bibliogràfica de la citació, que consta del nom i els cognoms de l'autor en majúscula, el títol de l'obra en cursiva i la pàgina del text citat; si no és la primera vegada que se cita l'obra es fa servir una versió abreujada de la referència. Les notes són alhora un instrument de referència bibliogràfica. És important recordar que a la nota sempre s'hi ha d'indicar la **pàgina del llibre** en què es troba el text que s'ha citat.

Les citacions bibliogràfiques amb notes (a peu de pàgina, al final del capítol o al final del text) són habituals en determinats àmbits de les ciències socials i humanes.

La informació que ha de contenir la primera citació bibliogràfica és el nom i els cognoms de l'autor (o autors), el títol complet i, si cal, el número de la pàgina, separats per una coma. Pel que fa a l'abreviatura de *pàgina* és preferible *p.*, tant en singular com en plural.

Nom COGNOMS, *Títol*, pàgina.

¹ Enric CASASSAS I SIMÓ, *Nomenclatura de química inorgànica*.

² Ciril ROZMAN, *Compendi de medicina interna*, p. 252.

³ John L. INGRAHAM, Catherine A. INGRAHAM, *Introducció a la microbiologia*, p. 105-122.

Quan l'autoria no és personal, cal indicar el nom de l'organisme, grup o entitat en comptes del nom i cognoms d'un autor.

GRETEL, *La redacció de les lleis*, 23.

Si l'autor ja ha estat citat en el text amb el nom complet, el nom pot ser omès a la nota a peu de pàgina, tot i que és recomanable de mantenir-l'hi sencer.

⁹ Hi ha més sistemes, però a les ciències jurídiques, econòmiques i socials se'n fa servir algun d'aquests tres. Vegeu: <http://crai.ub.edu/ca/que-ofereix-el-crai/citacions-bibliografiques> [Consulta: 28 novembre 2014]

¹⁰ <http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=2218#2218> [Consulta: 28 novembre 2014]. Els exemples han estat extrets d'aquest mateix lloc web.

Com bé diu Martí de Riquer,¹...

¹ M. DE RIQUER, *Història de la literatura catalana*, I, p. 374-378.

Per referir-se a una obra ja esmentada abans, es fa servir la referència curta, que consta del cognom de l'autor i la pàgina (i el volum, si escau).

COGNOM, volum, pàgina.

¹ TIPLER, I, p. 234-239.

Si s'ha de citar més d'una obra d'un mateix autor, per tal d'evitar confusions, després del cognom es posa el títol escurçat, en cursiva si es tracta d'un llibre o entre cometes baixes si és un article o un capítol d'un llibre.

¹ STENDHAL, *Chroniques*, 19.

² STENDHAL, «Una petita ciutat», 21.

Pel que fa als títols, en general només s'abreugen si consten de sis paraules o més.

¹ AMIGÓ, OCHANDO, *Geologia i química*, p. 139. [Del títol original *Geologia i química del cosmos i de la Terra*.]

² WAGENSBERG, «Kant i el grill sord», p. 48.

És aconsellable evitar l'ús de les locucions llatines de referència *op. cit.* (*opus citatum*, 'en l'obra citada') i *loc. cit.* (*loco citato*, 'en el mateix lloc citat') quan l'obra de referència ha estat citada molt abans o bé hi ha citada més d'una obra d'un mateix autor. En aquests casos cal fer-ne la citació més explícita.

³ VOET, *Bioquímica*, p. 245-298.

⁴ SPIVAK, *Calculus*, p. 54.

Quan dues notes consecutives fan referència a una mateixa obra, en lloc de repetir-la es pot fer servir *ibídem* (o l'abreviatura *ib.*).

¹ FARRERAS-ROZMAN, *Medicina interna*, II, p. 2161.

² *Ibídem*, p. 2161.

3.1.2. Sistema anglosaxó

El sistema anglosaxó o Harvard¹¹, també anomenat model autor-data, és aquell en el qual les citacions bibliogràfiques van entre parèntesis dins del text, seguides, i contenen el cognom de l'autor o l'organisme al qual atribuïm l'obra, l'any de publicació i la pàgina en què es troba el text citat. En aquest cas se suprimeixen totes les notes a peu de pàgina de referència bibliogràfica i es mantenen només les altres notes (aclaridores, d'ampliació, etc.). Al final del treball hi ha d'haver una bibliografia sencera i de remissió.

Exemples:

En el cos del text es van citant idees i, allà mateix, hi incorporem la citació bibliogràfica. La informació que acostuma a incloure la citació bibliogràfica és la següent: el cognom de l'autor, l'any de publicació i, opcionalment, les pàgines, separada per comes i escrita entre parèntesis:

(Cognom, any, pàgina): si és un llibre o article d'un autor.

(ENTITAT, any, pàgina): si és una referència d'una entitat.

(Canyelles, 2003, 57)

(GRETEL, 1995, 23)

(Amigó, 2001, 262, nota 24)

¹¹ <http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=2219> [Consulta: 28 novembre 2014]. Els exemples han estat obtinguts d'aquest mateix lloc web.

(Solà, 1990, § 1.8)

Si el cognom de l'autor apareix en el text ja no cal incloure'l entre parèntesis:

Segons Garcia (any, pàgina)

A continuació mostrem la comparació de les escales de Richter i Mercalli, extreta d'Amigó et al. (2001, 141).

Quan hi ha dos o tres autors, s'esmenten tots, separats per comes. Si n'hi ha més de tres, s'esmenta el primer seguit de l'abreviatura et al. (et alii) en rodona.

El DNA fou aïllat per Miescher el 1869 i identificat com a material genètic per Avery, McLeod i McCarthy el 1944 (Peretó et al., 1996, 117).

Si se cita més d'una obra d'un mateix autor, se'n separen les dates amb un punt i coma, per evitar confusions amb la pàgina.

(Margalef, 1993; 1994, 50; 2001)

Si se citen dues obres o més d'un mateix autor publicades el mateix any, s'afegeix darrere de l'any una lletra, en cursiva (*a*, *b*, etc.), que també s'ha d'escriure a la **referència bibliogràfica** corresponent

(Carbonell, Sala, 2002*a*, 6)
(Carbonell, Sala, 2002*b*, 51)

Si se citen diverses referències amb autors diferents, les referències se separen amb un punt i coma:

(Jonsson, 1994; Peterson et al., 1996, 285-286)

Quan es remet a un text que forma part d'un recull (articles d'una publicació periòdica, parts d'un llibre, etc.), és preferible de posar dins la citació bibliogràfica només l'autor que se cita.

(Sundborg, 1956)

Quan es remet a un text que no té la responsabilitat principal explícita (sigui perquè és col·lectiva o perquè es desconeix), la citació bibliogràfica acostuma a incloure el títol de l'obra, el volum si n'hi ha, i la pàgina.

(*Història natural dels Països Catalans*, VII, 45)

3.1.3. Normes APA

Les Normes APA són un conjunt d'estàndards creats per la *American Psychological Association* amb la finalitat d'unificar la manera de presentar treballs escrits d'àmbit internacional, dissenyades per a projectes de grau o qualsevol tipus de documents de recerca. Aquestes normes s'actualitzen cada cert temps, i actualment es troben en la sisena versió. Una descripció de les normes APA es pot trobar aquí:

<http://www.apastyle.org/manual/> (anglès) i <http://www.udg.edu/tabid/11972/language/ca-ES/default.aspx> (català). [Consulta: 28 novembre 2014]

Exemples¹²:

S'ha d'incloure la citació en el cos del text i afegir la referència al final del document, en l'apartat 'Referències bibliogràfiques'.

¹² Hi ha molts més supòsits que caldria consultar a la pàgina web oficial de les normes APA 6th Ed.

-- Article en revista científica

Cognom, Inicials del nom (any de publicació). Títol de l'article. *Nom de la revista en cursiva*, volum de la revista en cursiva (número de la revista entre parèntesi), pàgina inicial-pàgina final. doi: número d'identificador de l'article.

Exemple:

Bauman, R. (2007). The Black power and Chicano movements in the poverty wars in Los Angeles. *Journal of Urban History*, 33 (6), 277-295. doi: 10.1177/0096144206294740

Si l'article no té número doi (digital object identifier):

Cognom, Inicials del nom (any de publicació). Títol de l'article. *Nom de la revista en cursiva*, volum de la revista en cursiva (número de la revista entre parèntesi), pàgina inicial-pàgina final. Recuperat de l'adreça web de la revista en la qual es troba l'article.

Exemple:

Davies, G. (2007). Richard Nixon and the desegregation of southern schools. *Journal of Policy History*, 19 (2), 367-394. Recuperat de <http://journals.cambridge.org/action/displayJournal?jid=PUP>

-- Llibre amb autors

Cognom, Inicials del nom (any de publicació). *Títol del llibre*. Població: Editorial.

Exemple:

Calfee, R. C., & Valencia, R. R. (1991). *APA guide to preparing manuscripts for journal publication*. Washington, DC: American Psychological Association.

-- Llibre amb editors

Cognom, Inicials del nom (Eds.) (any de publicació). *Títol del llibre*. Població: Editorial.

Exemple:

Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). *Consequences of growing up poor*. New York, NY: Russell Sage Foundation.

-- Capítol de llibre

Cognom, Inicials del nom (any de publicació). Títol del capítol. In Inicials del nom, Cognom (Eds.), *Títol del llibre* (pàgines del capítol). Població: Editorial.

Exemple:

O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), *Gender issues across the life cycle* (pp. 107-123). New York, NY: Springer.

-- Entitat com a autora

Nom de l'entitat (any de publicació). *Títol del llibre* (nombre d'edicions). Població: Editorial.

Exemple:

American Psychological Association (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

-- Article de diari

Cognom, Inicials del nom (data). Títol de l'article. *Títol del diari*. Recuperat de <http://www.someaddress.com/full/url/>

Exemple:

Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. *The New York Times*. Retrieved from <http://well.blogs.nytimes.com>

3.2. Llistes de referències o bibliografies

S'han de fer servir els criteris establerts per la Universitat de Barcelona¹³, coincidents amb els d'altres institucions acadèmiques i científiques. Els criteris bibliogràfics estableixen la manera de referenciar els diferents tipus de fonts que s'han consultat, tenint en compte que cada font concreta té una manera diferent de ser citada. Per confegir aquesta llista són necessàries moltes més dades de les que es fan servir per a les citacions.

Els criteris de la UB concreten la manera de citar:

a) Bibliografia:

- Llibres o monografies (ex. <http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=1288>)
- Publicacions periòdiques
- Capítols de llibres
- Articles de revistes (o altres publicacions periòdiques)
- Participacions en congressos, comunicacions i ponències
- Altres documents impresos

b) Recursos electrònics:

- Textos electrònics, bases de dades i programes informàtics complets
- Contribucions en textos electrònics, bases de dades i programes informàtics
- Contribucions en revistes electròniques
- Altres recursos electrònics

Tota la informació detallada sobre les formes de citació és accessible a: *CUB Criteris de la Universitat de Barcelona*: <http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=339#339>

3.3. La citació de les fonts jurídiques en l'àmbit autonòmic, estatal i internacional

La diversitat d'estàndards de citació i abreviació de fonts jurídiques ha fet necessària la redacció d'uns criteris sobre citació de fonts jurídiques en els àmbits autonòmic, estatal i internacional que recullin les formes habituals i establertes, quan és el cas, i que proposi nous criteris quan sigui necessari.

Les citacions de fonts jurídiques s'han d'adaptar, quan no hi hagi indicació contrària del tutor del treball, als criteris establerts a:

<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/33344/1/comcitardocumentselegals.pdf>

¹³ <http://www.ub.edu/criteris-cub/criteri.php?id=339#339>

4.- BIBLIOGRAFIA

Que conté els criteris indicats:

Criteris de la Universitat de Barcelona (CUB). [en línia] Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics <<http://www.ub.es/criteris-cub/>> [Consulta: 25 novembre 2014].

FONTBOTÉ BONILLA, Helena; YMBERT CERÓN, Marta. *La citació de les fonts jurídiques en l'àmbit autonòmic, estatal i internacional*. [en línia] <<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/33344/1/comcitardocumentals.pdf>> [Consulta: 25 novembre 2014].

MESTRES, Josep M. et al. *Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos*. Vic; Barcelona: Eumo editorial; Universitat de Barcelona; Universitat Pompeu Fabra, 2007. 1.088 pàg. ISBN 978-84-9766-146-1.

Publication Manual of the American Psychological Association, Sixth Edition <<http://www.apastyle.org/manual/>> [Consulta: 25 novembre 2014]

TURULL RUBINAT, Max (Dir.); Jordi Ardanuy Baró ... [et al.]. *Tècniques de treball i de comunicació. Instrumentarium per a les ciències jurídiques i socials*. 2ª edició. Barcelona: Huygens editorial, 2013. 335 pàg. ISBN 978-84-939245-3-9).

Altres referències:

Criteris lingüístics del Departament de Justícia [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. <http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_28590133_1.pdf>. [Consulta: 25 novembre 2014].

Libro de estilo interinstitucional [en línia]. Luxemburg: Oficina de Publicacions de les Comunitats Europees. <<http://publications.europa.eu/code/es/es-8000100.htm>>. [Consulta: 25 novembre 2014].

Societat Catalana d'Estudis Jurídics. *Diccionari jurídic català* [en línia]. Abreviacions. <<http://cit.iec.cat/DJC/default.asp?opcio=1>>. [Consulta: 25 novembre 2014].

Tribunal Europeu de Drets Humans. *Mode of citation and how to refer to the judgements and decisions of the Court (old and new)* [en línia]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Note_citation_ENG.pdf>. [Consulta: 25 novembre 2014].

Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics. *Criteris de la Universitat de Barcelona (CUB)* [en línia]. Les abreviacions. <<http://www.ub.edu/criteris-cub/abreviacions.php>>. [Consulta: 25 novembre 2014].